

↘ **ເວທີກັສບໍ່**
POINT OF VIEW

พลังวิกฤตชุมชนไทย

“วิถีพลังไทย”

สู่ชุมชนพึ่งตนเอง

Turning over the Crisis of Thai Communities

“Thai Power” toward Self-sufficient Communities

วิกฤตเศรษฐกิจในปี 2540 นับเป็นบทเรียนสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงอันตรายของการมุ่งพัฒนาประเทศโดยพึ่งพาปัจจัยภายนอกหรือระบบเศรษฐกิจโลกอยู่ตลอดเวลา แต่อีกนัยหนึ่งก็ถือเป็นโอกาสที่ทำให้ประเทศไทยของเราได้ข้อสรุปในระดับหนึ่งว่า ชุมชนซึ่งเป็นหน่วยย่อยที่สุดจะต้องตระหนักในภารกิจและความรับผิดชอบในการแก้ปัญหาจึงจะทำให้เกิดพลังนำพาประเทศให้ผ่านพ้นวิกฤตไปได้ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาจึงเกิดปรากฏการณ์ชุมชนรวมตัวกันอย่างจริงจังจัดตั้งเป็นองค์กรและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายการพัฒนาทั่วประเทศเพื่อให้สามารถสร้างเศรษฐกิจและสังคมที่พึ่งตนเองได้อย่างแท้จริงซึ่งจะนำไปสู่การสร้างชาติที่เข้มแข็งและมีอิสระในที่สุด

The economic crisis in 1997 is an important lesson illustrating the danger of developing the country by relying on external factors or global economic system all the time. In other words, it is a chance for Thailand to come to a conclusion to a certain extent that community, which is the smallest unit, must realize its mission and responsibilities in solving the problem so that strength is created to lead the country out of crisis. During the past 5 years, the serious grouping of communities has become a phenomenon with the establishment as organization and connection into development network nationwide to be able to create self-sufficient economy and society, which will lead to the creation of strong and independent nation eventually.

เมื่อวันที่ 21-23 มกราคมที่ผ่านมา เครือข่ายองค์กรชุมชน 4 ภาค และองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้ร่วมกันจัดงานสัมมนา “วิถีพลังไท สู่ชุมชนพึ่งตนเอง” ขึ้น ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ผู้เข้าร่วมสัมมนาประกอบด้วยผู้แทนเครือข่ายองค์กรชุมชนจากทุกจังหวัดทั่วประเทศประมาณ 1,500 คน ผู้แทนหน่วยงานสนับสนุนการพัฒนาชุมชน นักวิชาการ สื่อมวลชน และประชาชนที่สนใจ มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์บทเรียนที่ผ่านมา หาแนวทางการพัฒนาและนำเสนอเพื่อให้เกิดการปฏิบัติในระดับนโยบายต่อไป

ในส่วนของงานสัมมนาทางวิชาการมีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับภาพรวมสถานการณ์ชุมชนพึ่งตนเอง กระแสการเปลี่ยนแปลงและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาของชุมชนโดยแบ่งเป็น 8 ด้าน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม เกษตรพึ่งตนเอง องค์กรการเงิน/กองทุนชุมชน วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เมืองน่าอยู่ ที่อยู่อาศัยและการจัดการขยะ

ธุรกิจและวิสาหกิจชุมชน สื่อชุมชน/วิทยุชุมชน/สื่อพื้นบ้าน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์จากพื้นที่ปฏิบัติเพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาเพื่อชุมชนพึ่งตนเอง สุดท้ายมีการนำเสนอข้อสรุปที่ได้จากการสัมมนาต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ซึ่งมาร่วมรับฟังและเป็นประธานในพิธีปิดการสัมมนา

นางทองดี โพธิยอง ตัวแทนจากจังหวัดเชียงใหม่และหนึ่งในผู้เข้าร่วมสัมมนากล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ได้แก่ ความพร้อมของชุมชนเอง การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน และการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ ส่วนกระบวนการในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งนั้น ชุมชนจะต้องเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้เกิดการวิจัยชุมชนหรือการค้นหาปัญหาและหนทางแก้ไขโดยตระหนักว่าการพัฒนาไม่มีสูตรสำเร็จ ชุมชนจะต้องรู้จักตนเองและจัดทำแผนแม่บทที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับชาติ เข้าใจความหมายของความพอเพียง และยังต้องรู้จักใช้สื่อเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วย

นายประยงค์ รณรงค์ ตัวแทนจากจังหวัดนครศรีธรรมราช กล่าวเสริมว่า แผนแม่บทชุมชนจะนำไปสู่วิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะต้องเชื่อมโยงคน ทรัพยากร และเงินทุนในชุมชนเข้าด้วยกัน เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาธุรกิจชุมชน อันจะเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันในการทำธุรกิจและการจัดการ

On January 21-23, 2003, community organization networks from 4 regions and various public and private organizations organized the seminar on “**Thai Power toward Self-sufficient Communities**” at Thailand Cultural Center. Participants included 1,500 representatives of community organization networks from every province, representatives of agencies that support community development, academics, media, and interested public. The seminar’s objective was to synthesize past lessons, find development directions and propose for further practice at policy level.

The essence of academic seminar was on the overall picture of self-sufficient communities, changes and factors that affected self sufficiency of communities, which could be classified into 8 aspects i.e. natural resources/environment, self-sufficient agriculture, financial organizations/community fund, local culture and wisdom, livable towns, habitats and waste management, community business and enterprise, local media/radio. Experiences from the fields were exchanged to mutually specify development directions for self-sufficient communities. At the end, conclusions from the seminar were submitted to the Prime Minister who graciously attended and chaired the seminar.

Mrs. Thongdee Phothiyong, a representative from Chiang Mai and a seminar participant, said that an important factor to strengthen the community was the readiness of the community, participation of community members and coordination among various agencies. Process in strengthening the community must be mutually learned to lead to community research or the finding of problem and solution by realizing that development had no ready-made formula. Communities must learn by themselves and formulated the master plan in accordance with national development plan. They must understand the meaning of sufficiency and must know how to use media to strengthen the communities.

Mr. Prayong Ronarong, a representative from Nakhon Si Thammarat, added that community master plan would lead to community enterprises that must link man, resources and fund in the community to make community

ทรัพยากรของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากปัจจุบันชาวบ้านมีโอกาสในการพัฒนาชุมชนของตนมากขึ้นแล้ว จึงควรใช้โอกาสนี้ในการลุกขึ้นมาช่วยเหลือตนเองในระดับครอบครัวให้ได้ เพื่อให้เกิดการพึ่งตนเองในระดับชุมชนและพัฒนาสู่วิสาหกิจชุมชนต่อไป

นอกจากปัจจัยอันเกิดจากชุมชนเองแล้ว ยังมีปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนด้วย นายวิชล มั่นสอเอื้อศิริ จากกรมพัฒนาชุมชน กล่าวถึงบทบาทของภาครัฐในการสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองว่า ในอดีตการพัฒนาจากภาครัฐจะมีลักษณะสำเร็จรูปต่างๆ ที่แต่ละชุมชนจะมีลักษณะเฉพาะตัวต่างกันไปแล้วมีจำนวนทั้งสิ้นกว่า 70,000 ชุมชน ทำให้การดำเนินงานที่ผ่านมาไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร หน่วยงานรัฐจึงได้ปรับปรุงแบบการทำงานใหม่ให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ โดยทุกหน่วยงานจะยึดแผนการทำงานเดียวกัน อันได้แก่ ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทภายใต้ภาคีการทำงานร่วมกัน ประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เชื่อมโยงทรัพยากร และสนับสนุนให้ชุมชนแสดงศักยภาพของตนเองด้วยการส่งเสริมให้ชุมชนเรียนรู้ร่วมกัน ที่สำคัญคือให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยรัฐมีบทบาทเป็นภาคีช่วยแก้ไขปัญหาร่วมกับองค์กรชุมชนและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีโอกาสได้ใช้งบประมาณของรัฐตามสมควร

นอกจากภาครัฐแล้ว ฝ่ายวิชาการยังต้องมีบทบาทในการสนับสนุนให้ชุมชนพึ่งตนเองด้วยเช่นกัน ศ. ดร. นัตริทิพย์ นาดสุภา เมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มีข้อเสนอจากประสบการณ์ในการทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนว่า ควรส่งเสริมลักษณะพิเศษของชุมชนหมู่บ้าน เช่น พิธีกรรมและค่านิยมต่างๆ ให้โดดเด่นมากขึ้น เนื่องจากเอกลักษณ์ไทยเหล่านี้เองที่จะทำให้ภูมิปัญญาและชุมชนดำรงอยู่ได้ รวมถึงต้องสนับสนุนให้ระบบเศรษฐกิจครอบครัวและชุมชนเข้มแข็งพร้อมกัน ส่งเสริมให้เชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับวัฒนธรรมกลางโดยมีเครือข่ายสนับสนุน นอกจากนี้ ชุมชนยังต้องมีปัญญาชนหรือผู้นำทางปัญญา เพื่อเป็นผู้นำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและช่วยกันแสวงหาแนวทางในการพัฒนาชุมชนของตน ที่ขาดไม่ได้คือรัฐจะต้องกระจายอำนาจทางการเมืองสู่ชุมชน ให้ชาวบ้านเป็นตัวตั้งในการสร้างประชาสังคม จากนั้นจึงค่อยกระจายไปสู่ชนชั้นกลางและนักการเมืองเพื่อให้คนส่วนใหญ่มีความพอเพียงทางเศรษฐกิจในที่สุด

enterprises the foundation in developing community business. This will allow the community to mutually learn how to do business and efficiently manage its resources. As villagers have more chances in developing their community, they should utilize this chance in helping themselves at family level to create sufficiency at community level, which will further develop to community enterprise.

In addition to factor within communities, there were other external factors that affected community development. Mr. Vichon Manatueasiri from the Department of Community Development talked about the role of the public sector in supporting communities to depend on themselves. He said that in the past the development from the state would be ready-made though each community was different and there were over 70,000 communities. The past implementation thus was not quite successful. The public sector agencies have thus adjusted their work to suit each locality. Each agency would stick to the same work plan. That is to support communities to have their roles under mutual working, coordinate among agencies, connect resources, and encourage communities to show their potential by support their mutual learning. More importantly is to make community the center of development. The public sector is to solve problems with community organization and allow people to use state budget as appropriate.

Apart from the public sector, the academic must also support community self-sufficiency. Prof. Dr. Chatthip Natsupa, Senior Researcher of the Thailand Research Fund, proposed from her experience in research concerning community development. She suggested that special characteristics of village community should be promoted to be more outstanding e.g. rituals and values. This is because this Thai uniqueness would sustain the wisdom and community. Support should also be provided to strengthen community and family economic system together with the exchange and connection with central culture with support networks. Communities must have wisdom leaders or scholars as leaders for community pride. They should find their own

พระครูใบฎีกาชฎิล (หลวงตาแชร์) กล่าวถึง บทบาทของศาสนาในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของชุมชนว่า ศาสนาสอนให้ชาวบ้านรู้จักพอใจ ในความพอดีหรือพอใจในวิถีที่ อันได้แก่ สุข เพราะมีข้าวกิน มีแผ่นดินอยู่ มีครอบครัวอยู่ พร้อมหน้า มีเงินทองใช้จ่ายตามสมควร มีที่อยู่อาศัย และมี ลูกหลานดูแลยามเจ็บไข้ได้ป่วย นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังมีบทบาท เป็นหนึ่งในไตรภาคีแห่งวิถีที่ อันได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน ด้วย

ในการสัมมนาครั้งนี้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ระหว่างนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตัวแทนองค์กรชุมชน จากภาคต่างๆ และชาวบ้านตามหัวข้อที่สนใจ เพื่อร่วมกันแสวงหา **“บทเรียนการแก้ปัญหาและทิศทางการพัฒนาเพื่อชุมชนพึ่งตนเอง”** แล้วนำเสนอต่อ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรีต่อไป

ใจความสำคัญของประเด็นต่างๆ ที่มีการอภิปรายกันในกลุ่ม ย่อยนั้นอาจสรุปได้ว่า สิ่งที่ชุมชนต้องการอย่างยิ่งก็คือโอกาสใน การบริหารชุมชนของตนเองอย่างแท้จริง โดยให้เครือข่ายองค์กรชุมชน มีลักษณะเป็นขบวนการทางสังคมที่ประสานความร่วมมือระหว่าง ภาคีต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการเสนอให้ชุมชนสร้างระบบเศรษฐกิจแบบ ครัววงจร และสร้างระบบสวัสดิการชุมชนครอบคลุมทุกมิติ มี ยุทธศาสตร์คือให้กลุ่มออมทรัพย์/องค์กรการเงินเป็นฐานสำหรับการ ขยายธุรกิจ/วิสาหกิจชุมชนและสร้างกองทุนสวัสดิการ โดยมีรัฐ เป็นผู้ให้การสนับสนุนในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านนโยบาย

ในส่วนของ การส่งเสริมจากรัฐนั้น มีการเรียกร้องให้รัฐ สนับสนุนให้องค์กรชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ เกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาที่สำคัญๆ ของรัฐ ให้รัฐแก้กฎหมาย ที่ขัดหรือไม่เอื้อต่อการบริหารชุมชนแบบพึ่งตนเอง เช่น กฎหมาย ป่าชุมชน กฎหมายที่ดิน พ.ร.บ. ประมง พ.ศ. 2490 กฎระเบียบของ การเคหะ ราชพัสดุ เทศบาล และทรัพย์สิน นอกจากนี้ ยังเรียกร้อง ให้รัฐมีนโยบายส่งเสริมสินค้าชุมชน มีมาตรการปกป้องสินค้าชุมชน จากธุรกิจใหญ่ๆ และให้รัฐจัดงบประมาณสมทบกองทุนสวัสดิการ ชุมชนโดยส่งตรงถึงองค์กรชุมชน (ไม่ผ่านระบบราชการ)

หลังจากที่ฝ่ายชุมชนได้นำเสนอประเด็นต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ตัวแทนจากฝ่ายรัฐบาล อันได้แก่ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ได้แสดงความคิดเห็นว่า ขณะนี้คนไทย ในระดับรากหญ้าเริ่มมีความหวังมากขึ้น รัฐบาลเองก็เกิดความมั่นใจ ที่จะสร้างนโยบายที่มอบอำนาจและความไว้วางใจให้กับประชาชน พร้อมทั้งตระหนักว่ารัฐมีหน้าที่กำจัดอุปสรรคแล้วยื่นโอกาสให้แทน

development directions. What can't be missed was that the public sector must decentralize political power to community. Villagers should be cores in creating civil society and later to middle class and politicians so that the majority eventually be economic sufficient.

Phra Khru Bai Tika Chadil (Luang Ta Chair) talked about the role of religion in strengthening the community that religion taught villagers to be satisfied with the sufficiency or the Thai way. That is to be happy because of having something to eat, land to live on, family all staying together, enough money to spend, places to live and children to take care in illness. Furthermore, monk's role was one among the three parties in the Thai way i.e. house, temple, and school.

Small groups were divided to exchange experiences among academics, experts, representatives of community organizations from various regions and villagers according to their interested topics to mutually find **“Lessons in solving problems and development directions for self-sufficient community”** which would be consequently proposed to the Prime Minister.

The essence of various issues discussed in small groups can be concluded that what communities strongly desired was the chance to manage their own communities by making community organization network a social process that coordinates cooperation among several parties. There were proposals for communities to create a full range of economic system and community welfare system covering all dimensions. The strategy was to make saving groups/financial organizations a base for expanding community business/enterprise and creating welfare fund, with the support from the public sector especially in terms of policy.

As for the support from the state, requests were made to make community organizations actually participate in the decision on important development policies, to amend laws that were not favorable to self-sufficient community management such as community forest law, land law, Fishery Act B.E. 2490, Regulations of the National Housing Authority, Royal Inventory, municipality and Bureau of the

การที่ชาวบ้านมาประชุมกัน สังเคราะห์แล้วเสนอแนะตั้งนี่ถือว่าช่วยรัฐบาลทำงานอย่างมาก และรัฐบาลก็พร้อมจะแก้ไขตามหลักการให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางหรือการมอบอำนาจให้ประชาชน (People Empowerment) ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ดินทำกิน เอกสารสิทธิ์ หรือ การเข้าหาทุน ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยกำจัดความยากจนให้สิ้นไป แนวคิดของรัฐบาลในขณะนี้คือต้องพยายามดึงช่องว่างระหว่างคนรวยและคนจนให้แคบลง ด้วยการลงไปช่วยชุมชนให้พัฒนาตนเองให้ได้ แล้วความเจริญก็จะแผ่ครอบคลุมไปทั่วประเทศรวมทั้งกรุงเทพมหานครด้วย

ก่อนการสัมมนาจะจบลงในวันนั้น นายกรัฐมนตรีได้ให้สัญญากับประชาชนว่า **“ขออีกเทอมเดียว ปัญหาความยากจนจะหมดจากประเทศไทย”** และได้รับเสียงปรบมืออย่างลั่นหลามคงต้องรอดูกันต่อไปว่าภาพฝันที่สวยงามของประเทศไทยจะกลายเป็นภาพจริงให้ได้ชื่นชมกันเมื่อใด ที่แน่ๆ คือขณะนี้คนเล็กๆ ทุกหัวระแหงกำลังขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวไปข้างหน้าด้วยการช่วยครอบครัวและชุมชนเล็กๆ ของตนเอง ต่างทำตัวเป็นระลอกน้ำวงแรกที่พร้อมจะแผ่ขยายวงต่อไปจนปกคลุมทั่วผืนน้ำ

วันนี้ ระลอกน้ำวงเล็กๆ เหล่านั้นมีกำลังแรงขึ้นทุกทีๆ สถิติในปี 2545 ระบุว่า เมืองค์กรชุมชนกระจายอยู่ทั่วประเทศนับแสนองค์กร เมืองค์กรการเงินชุมชนรวม 39,003 กลุ่ม (ไม่รวมสหกรณ์ ออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน) มีสมาชิกรวมประมาณ 4.62 ล้านคน และมีเงินออมรวม 10,191 ล้านบาท ทำให้วันนี้ หนึ่งในผู้แทนเครือข่ายองค์กรชุมชนสามารถกล่าวกับท่านนายกฯ ในตอนหนึ่งของการสนทนาได้ว่า **“อย่าไปกู้เขากอีกเลย ถ้าบ้านเมืองมีเรื่องเดือดร้อนต้องใช้เงิน โปรดนึกถึงองค์กรการเงินชุมชนนะครับ”**

Crown Property. They also requested the government policy to support community goods, with protection measures from large businesses and wanted the government to allocate the budget for community welfare fund directly to community organizations (bypassing the bureaucratic system.)

After the proposal of the community side, representative of the government, H.E. Prime Minister Thaksin Shinawatra expressed his opinion. He said that at present the grassroots people were more hopeful and the government was confident to create the policy that decentralizes power and confidence to the people. The government also realized that its duty was to eliminate obstacles and offer opportunities. Villagers meeting, synthesizing and proposing like this could help a lot with the government work and the government was ready to solve the problem through people empowerment, whether it be land, rights document or access to fund. These are all important factors that will eradicate poverty. The idea of the government was to narrow the gap between the rich and the poor by helping communities to develop themselves and prosperity would be prevalent throughout the country including Bangkok.

Before the seminar was concluded, the Prime Minister had made his promise, **“Give me another term, poverty problem will be gone from Thailand,”** which was welcomed by a loud applause. It must be waited to see when this beautiful dream of Thailand could come true. However, right now small people all over the country are driving Thailand forward by helping their families and communities. They act as the first wave to further expand all over.

Today, those small waves are becoming stronger. The 2002 statistics show that there are over 100,000 community organizations throughout the country with 39,003 financial community organizations (not including savings cooperatives and village funds), with around 4.62 million members and 10,191 million baht saving. A representative then told the Prime Minister, **“Don’t borrow anymore. If the country is in financial trouble, please don’t forget financial community organizations.”**